Compareixença a la Comissió d'Educació del Parlament de Catalunya

4 d'abril de 2017

Eduard Vallory
President del Centre UNESCO de Catalunya i director d'Escola Nova 21

Agnès Barba
Directora de l'Escola dels Encants, centre impulsor d'Escola Nova 21

[EDUARD VALLORY]

Senyor president, senyores i senyors diputats,

Fa tot just dos anys, el Centre UNESCO de Catalunya i la Fundació Jaume Bofill impulsàvem el projecte "Educació Post-2015: Equitat i qualitat per a tothom", una iniciativa participativa per a contribuir al debat mundial sobre els reptes educatius en el marc de la UNESCO.

El 2015 va ser un any important per a la UNESCO. Es tancava el programa global *Education for All*, es reunia a Incheon el Fòrum Mundial d'Educació, i es publicava el document *Repensar l'educació*, que vam editar en català i presentar aquell mateix juliol.

Al seu pròleg, la directora general de la UNESCO hi diu: "El món canvia, i l'educació també ha de canviar. Les societats viuen transformacions profundes arreu, i això exigeix noves formes d'educació per promoure les competències que necessiten les societats i les economies, avui i demà".

El canvi de què parla Irina Bokova és de dos tipus: social i tecnològic.

Els reptes socials existents avui no tenen precedents. El model de desenvolupament fa que en deu anys Xina hagi fet servir més ciment per construir que els Estats Units en tot el segle 20. El canvi climàtic pot dur l'equilibri natural al col·lapse. I a la interacció entre crisi de desenvolupament i de sostenibilitat, s'hi suma l'increment de les desigualtats i moviments poblacionals massius, amb tensions, intoleràncies i violències.

Alhora, el canvi tecnològic exponencial transforma la nostra realitat segon a segon. Si bé pot aportar una major presa de consciència global i una millor interacció ciutadana, ja no recordem ni concebem el món sense internet, e-mail, telèfon mòbil, fotografia i música digitals, Google, Youtube, Skype, Facebook, Linkedin, Whatsapp, Instagram, Twitter,... i això en només quinze anys. Ara veurem on ens duen el reconeixement de veus i de cares, la traducció automàtica, la robòtica avançada, la impressió en 3D, els vehicles autoconduïts, els materials avançats com el grafè, la genòmica de nova generació, o l'*internet of things* que encapçala la quarta revolució industrial.

Una dada ràpida per entendre el *big data* i tot el que comporta: la quantitat d'informació generada *des de l'inici de la història* fins l'any *2003*, equival aproximadament a la quantitat que avui es genera al món *cada dos dies*.

És per això que el citat informe de la UNESCO de 2015 ens urgeix a "replantejar el propòsit de l'educació i l'organització de l'aprenentatge". Un propòsit que hauria d'estar dirigit a desenvolupar competències per a la vida per a poder bastir projectes vitals amb dignitat i amb sentit, i per a fer contribucions positives a una societat canviant, des de la responsabilitat de la llibertat.

Si llegim, però, els dos informes anteriors de la UNESCO: tant el Faure de 1972 com el Délors de 1996, ja hi trobem una aproximació similar: l'educació com a formació integral de la persona, en contraposició a la transmissió de coneixements. Edgar Faure ho feia notar, dient: "Ja no es tracta d'adquirir, aïlladament, coneixements definitius, sinó de preparar-se per a elaborar, al llarg de tota la vida, un saber en constant evolució".

I de fet, aquesta idea es recull a la primera llei educativa post-franquista, la LOECE de 1980, que proclama que la finalitat del sistema educatiu és "El pleno desarrollo de la personalidad mediante una formación humana integral". I així es manté en totes les que l'han seguit.

Aquesta aproximació holística és la que hauria de permetre que l'educació s'adapti als canvis de context per a dotar els infants dels elements que els han de permetre desenvolupar-se i donar resposta a les noves realitats. I de fet, és la mateixa aproximació que fonamentava el moviment d'Escola Nova, que al nostre país va treballar, fa un segle, per una educació emancipadora, des de les escoles creades tant pel Patronat Escolar de Barcelona, la Mancomunitat i la Generalitat com per moltes iniciatives socials: amb metodologies d'aprenentatge personalitzat de les més avançades del món en aquell moment, en escoles autònomes amb projecte educatiu propi i un professorat que el feia possible.

A casa nostra doncs ja vam tenir les bases del que és avui el sistema educatiu finlandès. I res no diu que no puguem aspirar a què el conjunt de les nostres escoles recuperin aquell horitzó. Què és doncs el que ho dificulta?

Fa 45 anys, l'Informe Faure deia: "La concepció de la pedagogia tancada als límits de la instrucció transmesa, ja està superada". Però en realitat, a la nostra societat no ho estava. Ni ho està, encara. Perquè tota l'estructura del sistema educatiu va ser dissenyada per a la instrucció transmissora de coneixements definitius: la formació de docents, la seva selecció a través d'oposicions, la mobilitat en concursos de trasllats, els currículums prescriptius amb assignatures i matèries, els sistemes d'avaluació, l'absència d'autonomia de centre, de projecte educatiu propi i de model directiu, la normativa, la supervisió i els espais. Tot.

La paradoxa doncs és que les nostres societats s'han posat d'acord en canviar la finalitat de l'educació, però no han canviat tot allò que l'hauria de fer possible. La setmana passada compareixia a la Comissió d'Educació del Congrés de Diputats i els feia notar que cap de les modificacions que la LOMCE fa de la LOE canvia ni en una coma les finalitats. La importància es dóna a la llista d'assignatures troncals i obligatòries, de matèries i de temaris prescriptius, i d'avaluacions mecànico-memorístiques de retenció a curt termini, elements tots ells d'un model obsolet d'instrucció.

Com que l'estructura del sistema educatiu es va fer per unes finalitats diferents, i mai s'ha reformulat de manera significativa, tot canvi que fem topa amb el mateix. Per això, quan a casa nostra la LEC i el seu desplegament persegueix un sistema educatiu enfocat al desenvolupament de competències per a la vida, des d'escoles autònomes, vinculades al seu entorn, amb projectes educatius propis i claustres cohesionats que el facin possible, i compromeses amb l'aprenentatge de tots i cadascun dels infants, no podem obviar que topa amb tota l'estructura heretada que genera contradiccions i col·lapse.

Rosa Sensat ho deia el 1933: "L'escola s'ha estacionat i encasellat en el seu dogmatisme i s'ha fet anormal pel seu divorci absolut entre ella i *la ciència del noi* en constant progrés, i entre ella i les necessitats socials".

Passar de l'antiga transmissió de coneixements definitius al desenvolupament de competències és un canvi molt gran. Requereix entendre que una competència és la *capacitat d'articular el coneixement per a donar resposta a situacions concretes*. I que per això, l'adquisició dels coneixements –que inclouen fets, conceptes, habilitats, actituds i valors–, s'ha de d'articular a través del desenvolupament de competències: perquè no siguin com l'anglès que vam estudiar: ple de fets i conceptes, que després no ens capacitaven ni per parlar-lo ni per entendre'l.

Així, assumir que la finalitat de l'educació és la formació integral de la persona comporta, també, canviar la manera com s'aprèn i els instruments que ho fan possible. Comporta la personalització de l'aprenentatge, el desenvolupament competencial, les metodologies globalitzades, la integralitat primària-secundària, l'avaluació per competències, continuada i formativa, i l'escola inclusiva.

Però el nostre sistema viu en una permanent contradicció: proclama aquests plantejaments, mentre manté una estructura que els dificulta des de la multicausalitat; i per això, moltes escoles creades amb aquesta vocació han vist com els seus projectes, involutivament, reculaven cap a pràctiques més transmissores.

Des d'aquesta diagnosi, els impulsors del projecte "Educació Post-2015: Equitat i qualitat per a tothom", vam recollir el guant de la UNESCO i vam concebre una iniciativa de suma d'esforços per contribuir a l'actualització del nostre sistema educatiu. La vam anomenar "Escola Nova 21: Aliança per un sistema educatiu avançat".

La vam pensar des del diàleg amb diversos centres educatius que comparteixen aquesta aproximació en el seu dia a dia, des d'enfocaments metodològics diversos però coincidint en el treball per la formació integral de la persona. I la vam impulsar el maig passat amb 25 d'ells, sumant-t'hi la UOC i EduCaixa, i comptant amb el suport de la FMRP, la FAPAC, i FemCat, i el treball conjunt amb el Departament d'Ensenyament.

L'objectiu del programa Escola Nova 21, que vol durar tres anys, és doble: primer, contribuir a una presa de consciència de la necessitat de transformació educativa, tot concretant-la. I segon, catalitzar els coneixements i procediments existents per a fer possible aquesta transformació.

La concreció, recollint el treball de tantes escoles i professionals, d'acadèmics, d'entitats i moviments, però també dels organismes internacionals, és l'horitzó comú per a tota escola, que hem anomenat 'marc d'escola avançada'. Aquest marc, que hem debatut i fonamentat aquest novembre al Simposi sobre Canvi Educatiu coorganitzat amb la UNESCO i l'OCDE, consisteix en quatre elements interdependents:

- Un propòsit enfocat a desenvolupar competències per a la vida, des d'una visió holística, adoptant els quatre pilars de l'aprenentatge de l'Informe Délors: la formació integral de la persona.

- Unes pràctiques d'aprenentatge basades en el coneixement contrastat de com les persones aprenen, adoptant els set principis de l'aprenentatge i la centralitat dels infants, i enfocades al desenvolupament competencial.

- Una avaluació competencial i global, continuada, i formativa, és a dir, al servei del propòsit.

- I una organització viva en permanent actualització, per tal de respondre el propòsit, amb lideratge i formació educatius, i oberta i vinculada a les famílies i a l'entorn.

Amb aquest horitzó comú, el maig vam fer una crida a 200 centres que hi volguessin avançar perquè se sumessin al programa, demanant que ho acordessin els seus claustres i consells escolars. Van ser, finalment, 481 els centres qui hi van voler participar, comptant-hi els 25 impulsors. El desbordament de la demanda va dur a una nova suma d'esforços, en aquest cas amb el món local a través de la Diputació de Barcelona. Mitjançant l'important acord que vam signar el mes de setembre, incorporàvem els 481 centres al programa, i creàvem una nova acció: l'establiment d'una seixantena de xarxes territorials de centres compromesos amb el canvi, de la mà dels municipis.

Anant més enllà encara, aquest gener hem signat un acord amb el Consorci d'Educació de Barcelona per tal que els 118 centres de la ciutat que formen part d'Escola Nova 21 s'integrin en una nova iniciativa conjunta, que es diu Xarxes per al Canvi. Amb aquesta iniciativa, que també compta amb Rosa Sensat i l'ICE de la UAB, l'administració local i educativa es corresponsabilitza d'aquest procés de canvi, tant per a aquests centres com per al conjunt dels de la ciutat.

Els 481 centres d'Escola Nova 21 representen un 15% del Servei d'Educació de Catalunya, i els seus percentatges són molt similars als del sistema: un 68% són de titularitat pública, un 40% són de, o tenen, secundària, i un 15% són d'alta complexitat. Hi ha tres accions diferents amb els centres, que responen al doble objectiu de generar presa de consciència i mobilització que faci el canvi possible.

Una primera, el treball amb la seixantena de xarxes territorials que apleguen més de 430 escoles, que ha de possibilitar reforçar la mobilització per la transformació educativa. A través d'una reflexió conjunta sobre el propòsit de l'educació entre escoles, comunitat educativa i entorn local, es plantejaran reptes de canvi en base a cada realitat amb una metodologia anomenada "espirals d'indagació", i compartiran experiències, encerts i reptes, aprenent entre iguals.

Una segona, el treball amb una mostra de 30 centres que representen els percentatges del sistema en territori, complexitat socioeconòmica, mida, titularitat, i etapa, amb qui testarem un protocol de canvi sistemàtic que ens permeti veure si és possible una transformació supervisada de centres cap al marc d'escola avançada.

I una tercera, el treball per ajudar a millorar, reforçar i fonamentar els 25 centres impulsors, i poder-ne detectar i fer créixer molts més. La LEC estableix que hi hauria d'haver centres de referència educativa, i la UNESCO ens demana introduir criteris de qualitat relacionats amb procediments, més enllà dels resultats. Si fa cent anys teníem com a referència l'Escola del Bosc i l'Escola del Mar, i el seu exemple va ser tan fort que encara avui els inspira, hem de reforçar i multiplicar referències que ajudin a transformar el conjunt del sistema.

Hem pensat, en aquest sentit, que seria bo que la directora d'un d'ells, Agnès Barba, avui també pogués comparèixer per compartir el seu punt de vista.

[AGNÈS BARBA]

Bona tarda. Jo soc mestra i des de fa 8 anys faig de directora d'una escola pública de nova creació a Barcelona.

L'Eduard Vallory ha fet una clara diagnosi de la realitat en la que ens trobem actualment, tot destacant quina és l'estructura que emmarca el nostre món educatiu i quines són les finalitats reals del sistema .

És el que hem vist les escoles que volem treballar d'una altra manera. El segle 21 ens ha situat en un nou paradigma social, tecnològic i científic. El canvi d'època ens ha fet veure que les respostes educatives que han funcionat, en major o menor mesura, al llarg del segle 20, ja no són adequades al segle 21. Que els objectius educatius, les metodologies, les estratègies i les eines han de ser coherents amb tot allò que el coneixement existent sobre l'aprenentatge ens diu.

És per tot això, recollint la tradició que ens precedia, que ja fa anys diversos centres ens vam plantejar la necessitat de crear projectes educatius propis i singulars dirigits a la formació integral de la persona, des de currículums competencials, utilitzant l'oportunitat que representa el marc creat per la LEC d'autonomia de centres i de direccions, que estableix que l'autonomia de cada centre és un dels principis organitzatius que regeixen el sistema educatiu.

D'acord amb el marc vigent, l'exercici de l'autonomia als centres públics exigeix a les direccions dels centres desenvolupar lideratge educatiu, la qual cosa comporta disposar de capacitats i competències professionals específiques per formular i desenvolupar propostes pedagògiques, organitzatives i de gestió, al servei de l'assoliment de l'excel·lència pedagògica en un context d'equitat. I justament, això és el que molts hem fet al llarg de bastants anys: intentar demostrar que l'autonomia pedagògica del centre era compatible amb el funcionament integrat del sistema, i que contribueix a millorar el conjunt.

Hem estat anys explicant i justificant que els nostres projectes educatius eren de qualitat i que les metodologies emprades eren metodologies avançades que permetien crear millors entorns d'aprenentatge; i sobretot, que la personalització de l'aprenentatge era molt més respectuosa amb la diversitat de l'alumnat i per tant donava respostes de major qualitat a tots els infants i a les seves diverses capacitats i potencialitats.

El nostre afany d'actualització i de reflexió pedagògica ha fet que al llarg d'anys participéssim en grups de recerca i de formació liderats pels ICE's, per Rosa Sensat o pels MRP, o la Coordinació 0-12 o la Xarxa d'instituts innovadors, sempre aprenent i compartint entre nosaltres i buscant noves i millors solucions metodològiques.

A partir del 2015, un grup d'instituts i d'escoles públiques vam donar un caire més seriós a les trobades, i juntament amb diverses escoles concertades ens vam sumar a l'impuls d'aquesta iniciativa de treball conjunt pel canvi que és Escola Nova 21.

L'escola actual ha de ser un espai de relacions on cada infant pugui construir el seu camí d'aprenentatge per desenvolupar-se de manera integral, el que vol dir que:

- sàpiga comunicar-se utilitzant el llenguatge, l'art o el cos;
- desenvolupi el pensament científic i matemàtic;
- sigui capaç de conèixer el món on viu i la gent que hi habita; i
- sigui competent per interactuar-hi assertivament amb el propòsit de fer-ne un lloc millor.

Parlem d'alumnes empoderats, d'aprenentatges competencials, de situar l'infant al centre del seu aprenentatge, d'equitat entre infants. Paraules totes elles molt boniques, conceptes bàsics en el món educatiu. Però ¿fins a quin punt la realitat de les escoles, les praxis, estan donant respostes de veritat a aquests conceptes? Us puc ben assegurar que no sempre.

Portem una càrrega metodològica pròpia de societats extingides, on el verb era *ensenyar*; on el subjecte actiu era el mestre; i on l'objectiu d'aprenentatge eren només les informacions i els conceptes.

Ara sabem que tot això no ha de ser així. Sabem que hem de parlar d'un aprenentatge on el subjecte actiu és l'aprenent: l'infant, i no el mestre. I sabem que l'objectiu de l'aprenentatge és el desenvolupament de les competències que articulen els diversos tipus de coneixements, incloent-hi habilitats, actituds i valors: també les tan rellevants competències transversals, que el nostre sistema avui no mesura.

Si volem que l'escola se centri en la formació integral de la persona, es requereixen canvis importants, i avui molts mestres estan treballant per dur-los a terme. Quina és, però, la funció de l'administració educativa?

- L'administració és l'encarregada i responsable que els mestres estiguin ben preparats per poder liderar i fer efectius aquests canvis.
- I també és la responsable que totes les escoles siguin equivalents en qualitat, en un sentit actual del terme, i ofereixin les pràctiques d'aprenentatge millors i més actualitzades possibles, des de la personalització i el desenvolupament de tots els potencials.

Així doncs, ¿què cal fer i com hem de fer-ho? Recollint el sentir de molts equips directius amb qui parlem d'educació, d'innovació i de canvi educatiu, crec que coincidiríem a afirmar que cal replantejar bàsicament aquests aspectes:

- Fer que el disseny del sistema sigui consistent amb la finalitat de la formació integral de la persona, actualitzant-lo, i que currículum i avaluacions siguin veritablement competencials.
- Fer que la funció docent possibiliti pràctiques d'aprenentatge actualitzades: competencials i globalitzades, i que es pugui avaluar.
- Fer que la formació inicial i continuada dels docents possibiliti la seva actualització, des d'unes pràctiques d'aprenentatge competencials que també s'han posar al dia.
- Fer que l'equip docent treballi cooperativament per a l'aprenentatge, superant les hores de dedicació exclusiva.
- Fer que l'aprenentatge es personalitzi, amb els necessaris temps no-lectius i amb espais que ho possibilitin, així com amb ràtios de professors/mestres que permetin atendre millor la diversitat.
- Fer que tant l'accés com la mobilitat dels docents als centres públics estiguin al servei de l'autonomia, les necessitats i el projecte educatiu de centre.
- Fer que la legislació, normatives i decrets creguin de veritat en l'autonomia de centre, els capacitin i els donin marge per donar resposta al seu context, i possibilitin la linealitat de la primària i secundària obligatòries.
- Fer que la nostra societat cregui de veritat en el poder transformador de l'educació. D'una educació de qualitat que és la peça clau per donar resposta als reptes del moment històric que vivim.

Els centres educatius i les seves comunitats han d'estar formats per persones amb ganes de millorar contínuament, amb ganes d'aprendre al llarg de tota la vida. Al cap i a la fi, el repte que l'educació té el segle 21 és dotar els infants i adolescents de les competències vitals que els han de fer capaços de donar respostes noves a un entorn de canvi accelerat, de complexitat i d'incertesa.

Avui, el programa Escola Nova 21 és una oportunitat. Dóna una empenta a l'educació de qualitat, fa entrar aire nou al sistema, motiva els claustres, i promou pràctica reflexiva. Tan de bo tots els agents educatius del nostre país ens fem nostra aquesta oportunitat, i lluitem per millorar l'aprenentatge i l'educació dels nostres infants, adolescents i joves. Perquè l'actualització del nostre sistema ara ja és urgent.

[EDUARD VALLORY]

Senyores i senyors diputats,

En efecte, la necessitat de transformar la nostra educació és peremptòria. ¿Com podrem tenir societats democràtiques si els nostres infants no aprenen a destriar el volum ingent d'informació i a processar-la críticament? Com mantindrem el nostre estat del benestar si en dues dècades la meitat dels llocs de treball es podran automatitzar i no ens preparem per a pensar com donar-hi resposta?

Tal com diu la UNESCO, hem d'entendre l'educació com un bé comú, en què una educació inadequada de la filla del veí ens perjudica també a tots i cadascun de nosaltres. La lluita contra la desigualtat és una obligació moral i una necessitat social, i més amb les xifres de pobresa infantil que tenim. No podem tolerar que un infant d'entorn desafavorit tingui 5 vegades més possibilitats de repetir curs que altres infants amb les mateixes competències. No podem tolerar que els nens i nenes de sis anys pensin en un 80% dels casos que una persona brillant és necessàriament del gènere masculí. Perquè si educació és empoderament, l'enfonsament d'expectatives produeix el contrari.

Ens cal una actualització disruptiva del sistema educatiu perquè possibiliti la formació integral de les persones en el context del segle 21. Com deia Eladi Homs el 1911, "Hem de saber què fem a les escoles i per què ho fem. Passar de l'empíric curanderisme pedagògic a les seguretats de la pedagogia científica".

Avui, la incapacitat de prendre decisions serioses sobre l'actualització del sistema fa que el pes d'aquesta actualització caigui en la sobrecàrrega de treball de molts professionals i centres que, amb poc suport, recuperen o "innoven" pràctiques que haurien de ser generalitzades. El nostre sistema resisteix pel compromís i el treball intens de moltíssims professionals, que aprenen junts, fan edcamps, o impulsen centres que personalitzen l'aprenentatge. Però això sol no és sostenible.

Si bé les formacions polítiques i els agents socials han de promoure les seves legítimes visions de societat, no hi haurà canvi educatiu si no definim abans en quins elements comuns estem tots d'acord. Per això, el treball cap a l'horitzó comú d'un propòsit competencial i unes pràctiques fonamentades, a través dels acords de centres i d'administracions de colors polítics diferents, possibilita que el canvi educatiu sigui un objectiu real i compartit.

Cal que tots plegats creguem de veritat que una educació actualitzada és el principal instrument per construir la societat inclusiva, equitativa i pròspera que volem. I que, per tant, tota inversió en aquesta actualització i aquesta educació de qualitat revertirà amb escreix sobre el conjunt de la societat.

Cal una administració no burocratitzada al servei d'aquesta actualització i de la millora contínua, que superi el model reglamentista-sancionador i capaciti els centres per a un aprenentatge competencial des de la seva autonomia. En aquesta direcció, ja hi ha algunes iniciatives valentes de l'administració, com els decrets de currículum competencials, l'ordre d'avaluació, o el perfil de metodologies amb enfocament globalitzat.

I cal que els centres amb pràctiques educatives avançades, els que avui s'estan transformant, i els que s'estan creant donant resposta a la demanda creixent d'una educació competencial i personalitzada, trobin suport, capacitació i fonamentació, i es consolidin i creixin, contribuint així a l'actualització del conjunt del sistema.

Escola Nova 21 hi vol contribuir catalitzant durant tres anys la mobilització per aquesta actualització disruptiva del nostre sistema, ajudant a empoderar escoles, famílies i institucions per a iniciar un camí de no retorn cap al sistema educatiu avançat que ens cal. I volem que, quan desapareguem, les institucions i entitats existents agafin el relleu. Tant els procediments de transformació, com els recursos i models formatius que creem, estaran a l'abast de tothom, i desitgem que puguin ser emprats per a generalitzar el canvi.

En definitiva, volem una cosa tan senzilla com aconseguir que qualsevol infant, siguin quines siguin les seves condicions, les de la seva família, o l'entorn on estigui, trobi en l'escola l'instrument que li aporti experiències d'aprenentatge gratificants i empoderadores, que li permetin tenir una vida millor que les nostres, i bastir una societat millor que la que tenim.

Moltes gràcies.